

OLIVIER BLANCHARD

Neumann János-díj

VÉGTELEN VÁRRAKÖZÁSOK

SZEMELVÉNYEK
A MODERN
MAKROÖKONÓMIA
TERÜLETÉRŐL

KORNAI JÁNOS
ELŐSZAVÁVAL

Alma-Karó – Raik-László Szakkollegium

Előszó

A kötet, amelyet most az olvasó kézbe vesz, jól összeválogatott, valóban reprezentatív minta egy kiemelkedő tudós gazdag terméséből. Minden egyes tanulmányt külön-külön is érdemes alaposan feldolgoznia annak, aki éppen a szóban forgó írás témakörében végez kutatást vagy tart egyetemi előadást: gazdag ismeretanyagot meríthet belőle, megértheti a téma tudományos vizsgálatának előtörténetét, kutatási módszereket tanulhat – mindezt a legmagasabb intellektuális színvonalon. Nem is egy a kötetben közölt művek közül már-már klasszikusnak minősül, például a szervezethezésről szóló, igen eredeti megközelítésű, gondolatébresztő cikk vagy az európai munkanélküliséget átékin-tó nagy tanulmány.

De túli azon, hogy a tanulmányok külön-külön is mennyire értékesek és inspirálók lehetnek, ha az olvasó majd leveszi a környespolicáról a kötetet, amikor éppen ezt vagy azt a Blanchard-cikket akarja felhasználni – a kötet egésze ennél többet ad. Az írásoknak ebből a kis gyűjteményéből kirajzolódnak egy jelentős tudosegyenlőség szakmai arcképe.

Az első jellemvonás, amely azonnal szembeötlik, a nagy mestersegbe-li tudás. A „mester” szó kissé inflálódott a mai világban, hiszen az egyetemi alapképzés után háromévi munkával százezrek szerzik meg a „mester” címet. Én itt most a szó régi kicsengésével, egy kis áhítattal a hangomban használom a „mester” szót: olyan rang ez, amely csak keveseknek jár ki – de Olivier Blanchard-t joggal illeti meg. A szakma ismeretanyaga – ahogy ezt mondani szokták – a kislujában van. Mindent tud, amit tudni kell: elméletet, modellépítési technikát, az állítások tesztelésének módszertanát.

Blanchard Franciaországban született, de szakmai tevékenységének túlnyomó részét az Egyesült Államokban végezte. Szerencsés kombináció: a francia gondolkodás egzakttsága, kristálytiszta logikája, az érvelés eleganciája társul itt az amerikai kutatók józanságával, tárgyilagosságával, „prof” munkastu-

sával és termelékenységével. Fantasztikus kutatási teljesítményt produkált. Most hatvanöt éves – és szellemi ereje teljében egymás után jelentet meg fontos és nagy hatású írásokat. (Igen, hatvanöt éves – ha Budapesten lenne egyetemi tanár, idén december 27-én kellene nyugdíjba vonulnia.)

Erdemes figyelni arra, hogy Blanchard napjaink problémáinak elemzősekor szívesen visszatérni a téma elméletörténeti előzményeire. Ez manapság nem magától értetődő. Vezető amerikai egyetemek közgazdasági tantervében megszüntették az elméletörténet tanítását; vagy – ha van is ilyen kurzus – az elméletörténet ismerete nem kötelező még a doktori cím elnyeréséhez sem. Bennyomásom szerint Magyarországon is hasonló tendencia mutatkozik. Az egyébként kiváló közgazdász diák is azt gondolhatja: eleget, ha azt tudja, amit a vezető folyóiratok utolsó évfolyamaiban publikáltak. Blanchard bátran vállalja, hogy ebben a tekintetben „divatimult” legyen. A kötet egyik tanulmányának címe: „Mit tudunk meg Wicksell és Fisher óta a makroökonómia-ról?” Nem vagyok biztos abban, hogy a mai ifjú közgazdászok nemzedék ismeri-e egyáltalán Wicksell nevét vagy bármely gondolatát? És értékei-e azt, amit alkotott? A magam részéről csatlakozom Blanchard-hoz – a társadalomtudományokban ismerni kell, érteni kell a mai gondolatok előtörténetét.

Miközben műveltsége igen széles, pontosan lerakja a cövekeket azokon a határokon, amelyeket nem akar dolgozataiban túllépni. Makroökonómus – itt-ott utalnia kell mikroökonómiai problémákra, elméletekre, tételekre, de meg akar maradni a „makro” specialistájának. Sőt ezen belül is szűkebbre vonja vizsgálatainak körét: a rövid és középtávú problémák álmak figuráira előtérben. A hosszú távú problémák jelentőségével teljesen tisztában van, de azokkal kapcsolatban nem folytat kutatást; ezt átengedi azoknak, akik arra szakosodtak. Ám azon a területen, amelyet saját szakmájának tekint, hihetetlenül kiterjedt az olvasottsága. Ma már valóságos hadseregnyi kutató szorgoskodik ezen a területen. Blanchard nyomon követi és saját tudásának bővítése érdekében feldolgoz minden újdonosságot. Minden rezdülésre figyel: amikor egy munkáját kiadja a kezéből, tökéletesen „up-to-date”, friss, rajta van az előrenyomuló hadsereg frontvonalán.

Szerzőnk szerény ember. Tisztelettel a másoktól kapott örökséget. És tisztában van saját (igen nagy) tudása véges voltával. Jóformán mindegyik írás rámutat arra: mi az, amit nem tudunk; mi az, amit jobb lenne alaposabban és teljesebben megérteni.

Óvatos kutató; csak jól megalapozott megállapításokat hajlandó kimondani. Nem olvashatunk tőle mérész sejtéseket. Szinte viszolyog attól, hogy hosszú távra adjon előrejelzést. (Vajon mit gondolna Olivier Blanchard arról, hogy Magyarország állítólag előre tudják a minisztériumokban és a vállalatok értékelviseleleteinek irrodáiban, milyen lesz 15 vagy 20 év múlva a magyar gazdaság

szakemberszükségletének kvantitatív összetétele és ennek alapján képesek pontosan és részletesen megtervezni az egyetemi karok és szakirányok kapacitásainak arányait?)

Blanchard optimista alkat. A makroökonómia, amióta csak a közgazdaság önállósult aldiszciplínájává nőtte ki magát, csatátér képét mutatta. Haragosan tőrnek egymásra a különböző iskolák és irányzatok; ugyanannak az eseménynek vagy eseménysozotatnak más-más értelmezést adnak, más-más okokkal magyarázzák. És ami a legfontosabb: egymástól élesen eltérő gazdaságpolitikai javasolnak a problémák megoldására. Rám most is a csatátér benyomását teszi a makroökonómia állapota. Blanchard bizonyára nálam sokkal jobban ismeri ezt a terepet. Ő konvergenciát észlel. Megvilágítja, hogy azok a makroökonómusok is, akik a keynesi világban nevelkedtek, ma már beépítik saját gondolkodásukba a racionális várakozások elméletének sok elemét. A piac tökéletlenségét, egyes változók merevségét, „ragacsosságát” egyaránt tudomásul veszik az egymással vitában álló irányzatok. A magam részéről elképzelt-hetőnek tartom, hogy egymás mellett érvenyesülj kétféle tendencia. Az egyik az, amit Blanchard észlel, vagyis sokféle elmozdulás megy végbe a hadban álló eszmei konvergenciájának és szintézisének irányába. Melllette azonban újra és újra erőre kapnak divergens irányzatok, újra fellángolnak és új formákat öltenek a régi harcok.

Amikor ezeket a sorokat írom, éppen megbénította az amerikai államgépvezet működését az a tény, hogy az elnök párja, a Demokrata Párt és a képviseelőház többségét adó Republikánus Párt képtelen megegyezni alapvető makroökonómiai kérdésekben: a költiségetvetési deficit, az egészségügyi reformmal együtt járó fiskális tehék és a növekvő államadósság kezelésének stratégiájában, valamint az ezekkel összefüggő azonnali döntésekben. Márpedig e két párt gazdaságpolitikáját nem közgazdasági diettánsok alakították ki, a politikai állásfoglalásokra és a kommunikációt formáló ideológiákra nagy hatással vannak kiválsban képzett, nagy tapasztalattal makroökonómusok. A makroökonómusok gazdaságtan azért vonzó tudomány, mert nem életidegen és steril világban él, hanem száz szállal kötődik a gyakorlathoz. Ez viszont lehetetlenül teszi, hogy megmaradjon az értékes, szigorúan tárgyilagos pozitív tudomány szférájában. Ha egy tanulmány gazdaságpolitikai következtetéseket kíván levonni, akkor szükségképpen értékvalasztások szövik át, akár bevallja ezt, akár nem. Önbecsapás lenne azt hinni, hogy a közgazdász tudós előbb elfogulatlanul kutat és csak ezután, vagyis amikor már érti a helyzetet, kezd el következtetni. A témaválasztás, a kérdés konkrét megfogalmazása, a témaválasztás, a modell felvételei és következtetései egyszerre, egyidejűleg élnek a kutató fejében, kölcsönösen befolyásolják egymást. Hol a fellevesből vezetjük le a következtetést, hol a kívánt következtetéshez keressük azokat a felleveseket, amelyek mellett

a következtetés igaznak bizonyul. Amíg különböző embercsoportok, rétegek, szakmák, osztályok érdekei és értékei különbözőn fognak egymástól (és ez a sokféleség bizonyára fennmarad), mindig újra keletkeznek majd a valóságot különbözőképpen magyarázó és a magyarázatokból eltérő következtetéseket leíró, egymással vitaközö iskolák.

Olivier Blanchard, miközben maximálisan törekszik higgadságra, tárgyilagosságra – ott van a csatátehen. A roppant elméleti tudás gyakorlati érzékeléssel párosul. Vannak kutató kollégák, akik elvesznek valami részletkétdésben, mert szakmai kihívásnak érzik annak megoldását. Szerzonk mentes ettől a vesztélyől. Azok közé a közgazdász-tudósok közé tartozik, aki ott tartja a kezét a gazdaság útjeren. Mindig a legaktuálisabb témák felé fordul, azok a problémák izgatják, amelyek a társadalom számára is igazán relevánsak. A gazdasági élet szereplőt, a sajtót, a közügyek iránt érdeklődő szélesebb közvéleményt foglalkoztatni kezdi egy súlyos kérdés: a szoviet gazdaság teljesítményének drámai visszaesése, az európai munkanélküliség növekedése, a pénzügyi válság, a piaci buborékok – egy-két év és elkészült az alapos, mélyreható tanulmány, amelyben Blanchard, gyakran egy vagy két szerzőtársal összefogva a kérdés végére járt.

Noha nem kapcsolódik közvetlenül a kötetben megjelenő írásokhoz, megemlítem: ebből az alkából logikusan következik, hogy Blanchard akadémiai munkája mellett nem is egyszer vállalkozott tanácsadói szerepre, hol egy nemzetközi szervezet, hol egy kormány számára. Sőt nemrugen ennél tovább is ment: egyetemi katedráját egy időre elhagyta és elvállalta a nemzetközi gazdasági élet egyik legfontosabb posztját; kinevezték az IMF fő közgazdászának. Az IMF – sokféle funkciója mellett – „thinktank” is: munkatársai befeleolynak a döntéshozatalba, de egyúttal kutatók is, akik folyóiratokban publikálnak, konferenciákon tartanak előadásokat. Blanchard új munkakörében példásan kivieszi a részét ebből a tevékenységből is, amint azt a Rajk László Szakkollegiumtól kapott kitüntetés átvetelekor Budapesten tartott előadása is tanúsította. Izgalommal várom, vajon amikor az IMF megbízatásának végére ér, megírja-e a tapasztalatait. Változtatott-e korábbi nézetein a mindennapos szoros kapcsolatot másfél száz ország gazdasági életével és gazdaságpolitikusaival?

Ahogy Olivier Blanchard-t munkáiból, előadásaiból és személyes beszélgetéseinkből megismertem, nem hiszem, hogy gondolataiban radikális változás fog bekövetkezni. Amint a jelen kötetben közreadott írások is tanúsítják, nem kívánt és feltehetően a jövőben sem kíván majd „tudományos forradalmat” kezdeményezni. Nem kérdőjelezi meg a standard közgazdaságtan alapjait. Azt az építményt kívánja javítani, mégpedig igen jelentős mértékben javítani, amely a korábbi fundamentumokra épült.

A kötetet a Rajk László Szakkollegium adta ki – ez önmagában is jelzi azt a belülről fakadó igényt, hogy a tanulmányokat felhasználhassák az oktatásban.

Minden egyes írás külön-külön kötelező vagy ajánlott olvasmány lehet különböző kurzusokon, egy-egy konkrét téma tárgyalásakor. Ám a fiatalokra hatást gyakorolhat nem csak a benne található ismeretanyag és módszertan, hanem a kötetben tükröződő kutatói magatartás is. Blanchard lehetne az egyik példaképe azoknak, akik arra szánták el magukat, hogy kutató, tanító és tanácsadó makroközgazdászok legyenek.

A közgazdaságtan igen sokrétű tudomány. Nem csak sokféle egymással vitaközö gondolat és irányzat diskurzusa jellemzi, hanem sokféle tudóstípus tűnik fel a sorai között – és itt nem csak a derékhadra gondolok, hanem az igazán nagyokra is.

Szükség van a tudás óvatos reformereire, mint amilyen Blanchard – de persze szükség van „forradalmárookra” is, mint amilyen (az irányzatok spektrumában) egy mástól nagyon távol álló, de ebben a tekintetben rokon) Keynes vagy Lucas.

Szükség van arra a tudósrá, aki szigorúan körülhatárolja és szükre szorítja kompetenciájának területét, mint amilyen Blanchard – de persze szükség van a nagy átfogó elméletek alkotóira is, egy Adam Smithre, egy Schumpeterre vagy egy Samuelsonra.

Nincs egyetlen „nagy ember”, akit követendő példaképként állíthatnánk oda a fiatal nemzedék elé. Ha erről a problémáról megkérdeznénk a szerzőt, bizonyára helyesebbé az itt kifejtett gondolatmenetet Blanchard élő megtestesítése az egyik tiszteletré méltó tudósi magatartásnak – ezt viszont vas következetességgel és rendkívül magas színvonalon valósítja meg. Köszönet a Rajk László Szakkollegiumnak, hogy kiadta ezt az értékes tanulmánygyűjteményt.

Koröni János